

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

МОДЕЛЮВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

МОДЕЛЮВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією доктора педагогічних наук,
професора *Н.П. Волкової*

Електронне видання

Дніпро
2021

УДК 378.1:339.924
М 74

Затверджено до друку за рекомендацією
вченої ради Університету імені Альфреда Нобеля
(протокол № 3 від 5 квітня 2021 р.)

Рецензенти:

Р.М. Горбатюк – доктор педагогічних наук, професор
(Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка);

В.І. Ковальчук – доктор педагогічних наук, професор
(Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка);

Л.О. Хомич – доктор педагогічних наук, професор
(Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України).

Авторський колектив: Н.П. Волкова, Н.О. Венцева, І.В. Гаркуша, О.А. Гром, А.О. Дичко, С.В. Дубінський, А.Ф. Дяденчук, І.С. Єремєєв, Г.І. Іванова, О.В. Карапєтрова, А.М. Король, Л.В. Корольова, А.Є. Крижановський, О.П. Крупський, О.О. Лаврєнтєєва, О.В. Лебідь, О.В. Лисєвич, М.М. Марусинєць, Ф.В. Михайлик, Д.І. Наумов, С.А. Наход, І.В. Олійник, Л.М. Оніщук, О.В. Пахомова, О.О. Резван, Л.М. Рибалко, К.В. Савицький, С.В. Сапожников, В.О. Сімховіч, Ю.М. Стасюк, О.О. Стрижак, А.О. Теплицька, Л.В. Халанчук, З.В. Юринєць.

М 74 Моделювання компетентнісної професійної освіти в контексті євро-інтеграції: монографія [Електронне видання] / кол. авт; за заг. ред. проф. Н.П. Волкової. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. 356 с.

ISBN 978-966-434-505-4

У монографії подано різнопланові дослідження щодо моделювання компетентнісної професійної освіти, спрямованої на становлення особистості європейського суспільства. Монографія охоплює огляд теоретико-методологічних засад професійної освіти, вітчизняного й зарубіжного досвіду професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах глобалізації та інформатизації знань, аналіз можливостей комп'ютерно орієнтованих технологій в інтенсифікації професійного навчання та виховання студентів закладів вищої освіти.

Монографію адресовано ученим, викладачам, аспірантам і студентам, педагогам-практикам, усім тим, хто цікавиться проблемами підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, орієнтується на провідні парадигми професійної освіти.

Автори відповідають за достовірність і унікальність викладеного матеріалу, за належність репрезентованого матеріалу авторам, а також правильне цитування джерел і посилання на них.

УДК 378.1:339.924

ISBN 978-966-434-505-4

© Н.П. Волкова, О.О. Лаврєнтєєва,
О.В. Лебідь та ін., 2021
© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	8
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	17
---	-----------

Волкова Н.П., Лебідь О.В., Гром О.А. Розвиток компетентності у здійсненні командної взаємодії майбутніх викладачів вищої школи засобами інтерактивних технологій навчання	17
--	-----------

Структура і зміст компетентності у здійсненні командної взаємодії	18
---	----

Технологія розвитку компетентності в здійсненні командної взаємодії ..	23
--	----

Результати роботи з розвитку в студентів компетентності у здійсненні командної взаємодії та їх обговорення	31
---	----

Naumov D.I., Savitski K.V. Wzajemne powiązanie kompetencji uniwersalnych i rozwoju kapitału ludzkiego białoruskich studentów: aspekt teoretyczny	38
---	-----------

Model uniwersytetu przedsiębiorczego jako paradygmat dla rozwoju wyszkolenia wyższego	39
--	----

Rozwój kapitału ludzkiego w kontekście polityki edukacyjnej	44
---	----

Kompetencje uniwersalne (soft skills) jako przedmiot polityki edukacyjnej	47
--	----

Сапожников С.В., Теплицька А.О., Корольова Л.В. Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми вищої педагогічної освіти у світовому і національному контексті ..	56
---	-----------

Методологічні підходи дослідження простору вищої освіти	57
---	----

Специфіка системного підходу у вивченні педагогічних систем	58
---	----

Гаркуша І.В., Дубінський С.В. Теоретичні основи готовності майбутніх соціальних працівників до професійного саморозвитку	74
---	-----------

Сутність професійної підготовки та саморозвитку	75
---	----

Структура готовності майбутнього соціального працівника до професійного саморозвитку	78
---	----

Юринець З.В. Управлінські компетенції менеджера та розвиток людського потенціалу як показники ефективності системи професійної освіти та соціальної орієнтації країни	91
Результати оцінювання рівня управлінських компетенцій менеджера	93
Напрями підвищення рівня мотивування на підприємстві	97
Упровадження стратегії залучення працівників в організації.....	103
Специфіка процесу навчання персоналу	107
Карапетрова О.В., Венцева Н.О. Методологічні та теоретичні засади підготовки професіонала із соціальної роботи	113
Соціальна сфера як предмет дослідження.....	113
Історія становлення професії соціального працівника	114
Професійна компетентність соціального працівника, її структура та зміст	121
 РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ.....	133
 Simkhovich V., Naumau D., Mikhailik F. State Youth Policy as a Factor Of Development of the Belarusian Students' Social and Personal Competences.....	133
Students' social and personal competences of as a component of professional mastery.....	135
Youth policy in the context of formation of social and personal competences: the socio-technological aspect.....	139
State youth policy of the Republic of Belarus in the praxeological aspect....	144
Резван О.О., Марусинець М.М. Розвиток професійної компетентності сучасного викладача вищої школи у тренінгових формах підвищення кваліфікації	150
Структура і зміст професійної компетентності викладача вищої школи.....	151
З досвіду запровадження тренінгових форм підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.....	153

Крупський О.П., Стасюк Ю.М. Підходи до формування професійної компетентності менеджера у класичних університетах.....	166
Тенденції та вимоги сьогодення до структури особистості менеджера	167
Сучасні детермінанти формування професійної компетентності студентів – майбутніх менеджерів.....	171
Формування професійної компетентності менеджера в межах освітніх інституцій	173
Гаркуша І.В., Крижановський А.Є. Сучасний стан проблеми формування комунікативних компетенцій у майбутніх фахівців із соціальної роботи	183
Підготовка фахівців із соціальної роботи: перехід від традиційної до особистісно орієнтованої освіти	185
Вимоги до загальнокультурної компетентності соціального працівника	191
Олійник І.В. Метод проєктів як ефективна технологія формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури.....	197
Проєктна діяльність у підготовці докторів філософії.....	198
Організація роботи над дослідницьким проєктом у системі підготовки докторів філософії	204
Лисевич О.В., Король А.М. Теоретичні основи особистісно орієнтованої технології у контексті компетентісно спрямованої мистецької освіти	211
Концепції, моделі й технології особистісно орієнтованої освіти	212
Особистісно орієнтовані технології у формуванні естетичних компетентностей суб'єкта навчання.....	218
Пахомова О.В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у процесі загальнопедагогічної підготовки	225
Історичний огляд та провідні поняття компетентісного підходу	227
Хід та результати дослідження чинників формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін.....	233

Модель формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін	237
--	-----

РОЗДІЛ 3. КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ..... 247

Наход С.А. Освітній коворкінг як нова форма організації e-learning студентів закладів вищої освіти 247

Концептуальна модель освітнього коворкінгу закладу вищої професійної освіти	248
---	-----

Освітній потенціал коворкінгового середовища	253
--	-----

Стрижак О.О. Розвиток іншомовної лексичної компетентності у студентів спеціальності «Туризм» із застосуванням інтерактивних засобів навчання..... 261

Передумови застосування інтерактивних засобів у навчальному процесі.....	262
--	-----

Використання засобів інформаційного середовища Moodle при викладанні навчальної дисципліни «Організація туристичних подорожей»	264
--	-----

Розвиток іншомовної лексичної компетентності в інформаційному середовищі Moodle	268
---	-----

Рибалко Л.М., Оніщук Л.М. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до самостійної організації навчально-тренувального процесу 276

Проблема оптимізації навчально-тренувального процесу в системі підготовки спортсменів.....	276
--	-----

Аналіз ефективності моделі організації самостійної навчально-тренувальної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури та спорту	280
---	-----

Інформаційні технології для навчально-тренувального процесу в підготовці спортсменів.....	284
---	-----

Дяденчук А.Ф., Халанчук Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів при розв'язанні прикладних задач у пакеті Scilab..... 289

Формулювання задачі на теплопровідність.....	291
Основи роботи в пакеті програм Scilab.....	294
Розв'язання задачі теплопровідності з використанням Scilab	296
Алгоритм розв'язування задач математичної фізики чисельними методами	306
Єремєєв І.С., Дичко А.О. З досвіду застосування інноваційних інформаційних технологій в проєктуванні змісту освітнього середовища	310
Інтелект-карта навчального курсу	310
Інтелект-карта модулю дисципліни.....	314
Система «Якість – Випускник»	318
Іванова Г.І., Лаврентьєва О.О. Формування культури розумової праці студентів засобами комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу.....	322
Культура розумової праці студентів, її сутність і зміст	323
Психолого-педагогічні особливості візуалізації навчального матеріалу	324
Інструменти й технології комп'ютерної візуалізації знань.....	332
Результати дослідницької роботи.....	336
ВИСНОВКИ	342
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	344
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	350

Теоретичні основи особистісно орієнтованої технології у контексті компетентісно спрямованої мистецької освіти

Сучасність у своєму постійному русі та трансформації в усіх сферах нашого життя підштовхує до пошуку нових підходів в організації освітнього процесу. Велика увага приділяється проблемі естетичної діяльності учнівської молоді, креативності та збагаченню духовної сфери особистості. Навчально-виховний процес потребує постійного оновлення, здебільшого за рахунок впровадження інноваційних технологій, які б формували умови для розвитку творчої, нестандартно мислячої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, творчих можливостей, з розвинутою емоційною сферою, здатної до створення та засвоєння інновацій у будь-якій галузі.

Саме така особистість є найбільшою цінністю. Особливого значення в цьому контексті набуває технологія особистісно орієнтованого навчання, зокрема щодо організації естетичної діяльності здобувачів освіти. Цій проблемі присвячено численні наукові розвідки, де виокремлюються такі ознаки особистісно орієнтованого навчання: забезпечення самостійності майбутньої учнівської молоді в процесі навчання; упровадження принципів індивідуалізації навчання; установлення позитивного зворотного зв'язку між педагогом і учнем / студентом; створення сукупності умов, що сприяють вільному вибору учнями змісту та форм навчання; формування мотивації особистісних показників здобувачів освіти [1; 7; 10; 11; 12; 22]. Водночас дослідники розкривають сутність різноманітних технологій навчання, здійснюють їх класифікацію, наголошують на тих особистісно орієнтованих технологіях, які проєктуються до художньо-педагогічних технології, зокрема інтегративних, інтерактивних, сугестивних тощо, та зумовлені особливостями організації естетичної діяльності учнівської молоді.

Проведений нами дослідницький екскурс дозволив виокремити такі *суперечності*:

– між потребою в застосуванні особистісно орієнтованого навчання на заняттях з мистецьких дисциплін та відсутністю необхідного їх методичного забезпечення;

– між необхідністю обґрунтування педагогічних умов застосування технологій особистісно орієнтованого навчання та недостатньою розробленістю цілісного підходу щодо визначення їх змісту.

Означена проблема спрямована на вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формування їх готовності до застосування технологій особистісно орієнтованого навчання в процесі естетичної діяльності учнів на уроках мистецтва.

Концепції, моделі й технології особистісно орієнтованої освіти

Термін «технологія» походить від грецьких слів *techne* – майстерність, мистецтво і *logos* – наука, закон [36]. Отже, технологія – це вчення про майстерність. На думку багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів, технологія навчання характеризується низкою істотних ознак, серед яких виділяємо такі:

1. Діагностичність цілей навчання та їх результативність.
2. Економічність, що забезпечує досягнення запланованих результатів, оптимізації праці педагога, а також резерв навчального часу.
3. Уся послідовність дій легко повторюється і відтворюється. Кожен прийом і етап роботи жорстко обґрунтований і не може бути замінений іншим.
4. Коригування, що передбачає можливості оперативного зворотного зв'язку, оцінки ступеня досягнення цілей навчання і здійснення адекватних коригуючих впливів.

В. Безпалько розглядає технологію таким чином: «Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво базоване на інтуїції, технологія – на науці. З мистецтва все починається, технологією закінчується, щоб потім все могло розпочатися знову» [1, с. 48].

У сучасній науковій літературі та практичній діяльності фундаторів педагогічної науки виокремлюються три провідні види технологій: технічні, економічні й гуманітарні. Гуманітарні технології поділяються на управлінсько-гуманітарні (людинознавчі), педагогічні та психологічні (рис. 1).

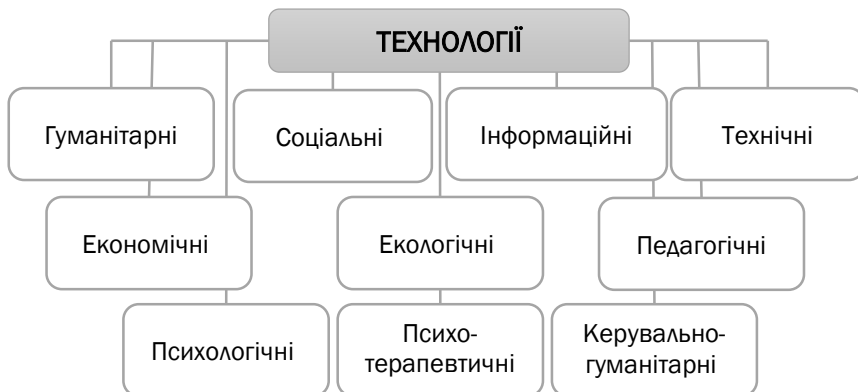

Рис. 1. Класифікація технологій

Сучасна практика навчання вимагає ставити у центр діяльності особистість того, хто навчається. На це спрямована низка теорій, сфокусованих на загальному розвитку особистості здобувачів освіти. Цей напрям має назву гуманістичного. Прикладом такого підходу може служити модель організації навчально-виховного процесу, запропонована Ш. Амонашвілі [11, с. 177].

Зачатки ідеї врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей дитини трапляються ще в творах античних філософів – Демокрита, Платона, Аристотеля. Пізніше принцип природовідповідності набув усебічного обґрунтування в працях великих філософів і педагогів XVII–XVIII ст. – Я.А. Коменського, Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо. В його основі перебуває необхідність виховання дитини згідно з її розумовими особливостями [12; 18].

В Україні ідеями розвитку природних здібностей дитини, що здійснюється у процесі виховання, займалися видатні педагоги, науковці, філософи й психологи, серед них: Х. Алчевська, Г. Ващенко, С. Русова, Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.

Ідея особистісного підходу обґрунтувалася й розвивалася Б. Ананьєвим, О. Бодальовим, Л. Божович, Л. Виготським, В. Давидовим, Л. Занковим, В. Зінченком, О. Леонтєвим та ін. На сучасному етапі такі вчені, як Н. Алексєєв, Г. Балл, І. Бех, О. Бондарєвська, С. Гончаренко, Л. Кондрашова, Є. Куканова, С. Кульневич, С. Панюкова, С. Подмазін, В. Рибалка, В. Сєріков, А. Хуторський, В. Шадриков, І. Якиманська та ін. досліджують і

розробляють концепції, моделі, технології особистісно орієнтованої освіти. Розробкою концепції та впровадження технологій навчання на заняттях з мистецтва, що орієнтовані на розвиток особистості, займаються О. Костюк, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.

Л. Масол запропонувала таку класифікацію технологій, що можуть бути застосовані в організації мистецької освіти: *дидактичні* (В. Безпалько, С. Гончаренко, С. Подмазін, О. Савченко), *виховні* (І. Бех, В. Рибалка, Н. Шуркова), *цілісно педагогічні* (І. Дмитрик, М. Кларін, А. Нісімчук, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва).

Важливе значення в контексті досліджуваної проблеми мають *художньо-інтегративні технології*. Вони є особливо актуальними для вчителя, який викладає інтегровані курси «Мистецтво», «Художня культура». Л. Масол умовно виокремила три групи художньої інтеграції:

– *духовно-світоглядний вид інтеграції*, що здійснюється на основі спільного для всіх видів мистецтв тематизму, пов'язаного з відображенням у мистецтві різних аспектів життя;

– *естетико-мистецтвознавчий вид інтеграції*, що відбувається на підставі введення споріднених для різних видів мистецтва понять і категорій – естетичних, художньо-мовних, жанрових тощо;

– *комплексний вид інтеграції*, що передбачає одночасне поєднання декількох видів інтеграції, провідних інтеграторів з двох попередніх груп або ще й з додаванням до них інших [10, с. 74].

До групи особистісно орієнтованих технологій належать також *інтерактивні технології* (з англ. «interact» inter – взаємний і «act» – діяти, тобто «здатний до взаємодії, діалогу») [13, с. 7].

Під інтерактивною технологією ми розуміємо таку організацію навчального процесу, за якої відбувається міжособистісна взаємодія всіх учасників навчання, існує чітко спланований результат навчання та створюються комфортні умови для творчого зростання кожної особистості.

За О. Пометун і Л. Пироженко [14, с. 7], може бути така класифікація інтерактивних технологій:

– *інтерактивні технології кооперативного навчання* (робота в парах, ротатійні (змінювані) трійки, «два – чотири – всі разом», робота в малих групах та ін.);

– *інтерактивні технології колективного групового навчання* (мозковий штурм, «навчаючи – вчуся»);

– технології ситуативного моделювання (рольова гра, інсценізація);

– технології опрацювання дискусійних питань («Займи позицію», дискусія, дебати).

Структура і методика інтерактивних занять складається з таких елементів: мотивація, оголошення теми та очікуваних результатів, надання необхідної інформації, інтерактивна вправа – як центральна частина заняття, підбиття підсумків заняття (рефлексія) [14, с. 7].

Група українських учених (О. Костюк, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.) перспективним напрямом розвитку освітньої галузі «Мистецтво» вважають саме інтеграцію дисциплін художньо-естетичного циклу. Так, Л. Масол визначає три рівні здійснення інтеграції [6, с. 39]:

1. Філософсько-світоглядний (тематичний).
2. Естетико-мистецтвознавчий (морфологічний).
3. Педагогічний (технологічний).

У контексті інтегрованого підходу до викладання мистецтва виокремлюються чотири типи взаємодії мистецтв:

1. Міжпредметні зв'язки в межах традиційного навчального плану.

2. Поєднання предметів обов'язкового циклу із заняттями іншими видами мистецтва в процесі позаурочного часу.

3. Викладання окремих видів мистецтва з використанням аналогій.

4. Комплексний підхід до поліхудожнього виховання здобувачів освіти, що забезпечується повноцінною взаємодією мистецтв, зумовлює зміст занять на кожному віковому етапі та рівні освіти [7, с. 30].

Упровадження інтерактивних технологій є запорукою оптимізації процесу навчання, допомагає встановити партнерські стосунки, сприяє демократизації освіти.

Освітні технології – це система діяльності педагога й учня / студента в освітньому процесі, побудована на конкретній ідеї відповідно до певних принципів організації і взаємозв'язку цілей – вмісту методів. У досвіді роботи закладів освіти різних типів і рівнів використовуються різні види освітніх технологій [3].

Існує педагогічна технологія – проєкт певної педагогічної системи, що реалізується на практиці. В основі будь-якої

педагогічної технології перебуває системний підхід. Система – органічна цілісність (клас, школа, ЗВО, група тощо). Цілісність технології навчання забезпечується трьома її компонентами:

- організаційною формою;
- дидактичним процесом;
- кваліфікацією педагога.

Особистісно орієнтовані технології передбачають не стільки знання й уміння з конкретної навчальної дисципліни, скільки врахування індивідуальних особливостей суб'єкта пізнання та навчальної діяльності.

Процес особистісно орієнтованого навчання надає кожному можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності та поведінці, спираючись на суб'єктивний досвід, здібності, інтереси й ціннісні орієнтири суб'єкта.

Зміст освіти, її методи і засоби структуруються так, щоб дозволити здобувачам проявити вибірковість до навчального матеріалу, його вигляду й форм. У зв'язку з цим розробляються індивідуальні програми навчання, що моделюють дослідницьке мислення; організовуються групові заняття на основі діалогу та імітаційно-рольових ігор; а навчальний матеріал інтегрується задля реалізації методу дослідницьких проєктів, що виконуються самими здобувачами освіти. Тож існує велика кількість навчальних технологій та методик проведення навчальних занять, які потрібно знати для того, щоб визначити серед них найбільш ефективні та результативні з огляду на конкретну навчальну ситуацію.

Отже, особистісні новоутворення тих, хто навчається, є визначальними критеріями особистісно орієнтованого навчання. А показниками є освіченість як сукупність знань, умінь і здібностей, що стає найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей здобувача освіти.

Сутність особистісно орієнтованої педагогіки полягає в уважному ставленні педагога до вихованця як до особистості, як до самостійного й відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховного впливу.

Нині технології особистісно орієнтованого навчання передбачають проєкцію культурологічних знань. Це зумовлено специфікою мистецьких дисциплін.

Культурологічний підхід є головним інструментом проєктування особистісно орієнтованої освіти, компонентами якої є такі: ставлення до учня / студента як до суб'єкта, здатного до культурного саморозвитку; ставлення до педагога як посередника між учнем / студентом і культурою, здатного надати йому підтримку в самовизначенні й розвитку; ставлення до освіти як до культурного процесу, рушійними силами якого є особисті сенси, діалог і співпраця його учасників; ставлення до закладу освіти як до цілісного культурно-освітнього простору, де відтворюються культурні зразки життя, здійснюється виховання людини культури.

У світлі культурологічного підходу центром освіти є людина як вільна, активна індивідуальність, здатна до особистісної самодетермінації в спілкуванні й співпраці з іншими людьми й культурою, здатна проявити свої здібності, талант, обдарованість в умовах навчальної діяльності. Треба пам'ятати, що кожна людина має дар (талант). Обдарованість – якість будь-якого учня / студента. Інше питання – у чому й наскільки виявляється обдарованість в інтелектуальній, емоційній, моральній сферах або інших видах людської практики [9, с. 49–54].

Серед педагогічних технологій навчально-виховного процесу при вивченні мистецьких дисциплін найбільшу зацікавленість викликає *сугестивна технологія*, яка є ще мало розповсюдженою. Основою такого навчання є психічна саморегуляція, що має велике профілактичне значення. Керування психічним станом здобувача освіти відбувається спочатку через зовнішню регуляцію за допомогою та під керівництвом педагога, а в міру засвоєння здобувачами основ аутотренінгу останній переходить у саморегуляцію психічних станів.

Отже, призначення особистісно орієнтованих технологій полягає в підтримці та розвитку природних якостей учня / студента, його здоров'я та індивідуальних здібностей, допомозі в становленні його суб'єктності, соціальності, культурної ідентифікації, творчої самореалізації [13].

В особистісно орієнтованому навчанні синтезуються безліч теорій розвитку особистості. Якщо проаналізувати сучасні концепції, то можна дійти висновку про те, що характерною рисою цих теорій є визнання людини суб'єктом активної навчально-пізнавальної діяльності та спілкування, що діє в об'єктивному світі, пізнає й

перетворює цей світ і самого себе. Мета такого навчання полягає не в зміні якого-небудь матеріального предмета, а в зміні й розвитку самої людини, яка засвоює знання.

Особистісно орієнтовані технології у формуванні естетичних компетентностей суб'єкта навчання

Особистісно орієнтована мистецько-культурологічна освіта передбачає не лише посилення суб'єктивного боку навчальної діяльності, а й значне зростання вимог до художньо-педагогічної діяльності педагога. Саме він проектує стратегію розгортання педагогічної взаємодії, від його професіоналізму, світогляду, культуротворчих здібностей й особистісних якостей залежить успіх чи невдача при впровадженні будь-якої педагогічної системи, теорії, концепції [7, с. 151]. На відміну від традиційної педагогіки, де педагог виконує функцію головного носія інформації, яку намагається якнайкраще передати учням / студентам, в умовах особистісно розвивальної освіти та виховання роль педагога і вихователя полягає в тому, щоб діяти як особа, яка полегшує учіння й навчальне спілкування.

Головне завдання педагога – поставити учня / студента в позицію активного суб'єкта навчальної діяльності, організувати її так, щоб він усе більш активно та самостійно опановував наукові факти й закони, формував переконання, вдосконалював уміння та навички. І велику ролі при цьому відіграє застосування при вивченні мистецьких дисциплін особистісно орієнтованого навчання, що передбачає створення педагогом доброзичливої творчої атмосфери, а також постійного звернення до суб'єктного досвіду здобувачів освіти як до досвіду їх власної життєдіяльності.

У навчально-виховному процесі дуже важливі суб'єкт-суб'єктні, партнерські стосунки, взаємодія педагога й учня / студента на основі взаємоповаги та взаєморозуміння [6].

Задля ефективного запровадження особистісно орієнтованого навчання з'ясуємо сутність вхідних та дотичних категорій, що становлять його зміст.

Особистість (Person) – риси або характеристики, які індивіди привносять у соціальні ситуації [20, с. 32]. Особистість у суспільних науках визначається як людина – учасник історико-еволюційного процесу, яка є носієм соціальних ролей і має здатність самостійно обирати життєвий шлях, у ході якого нею здійснюються

перетворення природи, суспільства й самої себе. Водночас особистість розглядається як володіння людиною особливою якістю, набутою нею в умовах суспільних відносин у процесі спільної діяльності та спілкування. У гуманістичній філософії та психології особистість розглядається як цінність, заради якої власне й здійснюється розвиток суспільства.

Р. Немов подає таке визначення особистості: це людина, яка взята в системі таких її психологічних характеристик, що соціально зумовлені, виявляються в суспільних за природою зв'язках та відносинах, є сталими, визначають моральні вчинки людини, які мають суттєве значення для неї самої та оточуючих [8].

Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів. Для нашого дослідження важливим є розгляд розвитку особистості в процесі естетичної діяльності, тому ми зупинимось на визначенні того, що таке естетична діяльність та її провідні категорії.

Естетика – вчення або теорія про витончене, про витонченість у художньому [15].

Естетичний – такий, що пов'язаний зі створенням, відтворенням і сприйняттям прекрасного у мистецтві та житті або викликаний прекрасним у житті чи мистецтві [15].

Діяльність – застосування своєї праці до чого-небудь або праця, дії людей у якій-небудь галузі [16].

Діяльність – цілеспрямована витрата духовних і фізичних сил людини, підпорядкована пізнанню, перетворенню світу, створенню чогось нового. Творчий процес митця розглядається як художня діяльність, що поєднує його духовні й фізичні сили. Сприймання літературно-художнього або музичного твору, його оцінка – це також складна діяльність [17].

Естетична діяльність є структурним компонентом естетичного виховання, до якого належать також естетичне сприйняття, естетичне ставлення, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний ідеал, естетичний смак (рис. 2). Вони визначаються розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю людини та зумовлюють істотні зміни в її світосприйнятті, переконаннях, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості, розвитку її творчих сил та здібностей відповідно до об'єктивних законів розвитку краси [11].

Рис. 2. Структурні компоненти естетичного виховання

Естетичне почуття – вищий вияв емоційного зворушення людини під впливом естетичних цінностей. Під час слухання музичного твору в слухача виникає емоція, співпереживання почуттям, які намагається донести виконавець та автор твору, залучається асоціативна, творча уява. Ритм, динаміка, тембр інтонація інші композиційні засоби мають великий вплив на емоційне сприйняття музики.

Естетичний смак – здатність людини давати власну оцінку музичним творам за допомогою набутого власного життєвого досвіду в різних естетичних категоріях. Людина, яка здатна помічати зародки нових тенденцій і явищ у мінливому світі художньо-естетичних цінностей, має розвинутий, сформований естетичний смак.

Естетичне сприйняття – це здатність помічати прекрасне й звертати на нього увагу. Естетичне сприйняття виражається у хвилюванні людини, переживанні насолоди. Там, де немає естетичної насолоди, немає художнього сприймання, тут можна говорити лише про ознайомлення, спостереження. І величезну силу впливу на особистість несуть у собі саме естетичні почуття, естетична насолода. Тому учні / студенти мають не тільки сприймати прекрасне, але й розуміти, оцінювати твори мистецтва, тобто необхідно формувати в них естетичні судження, що дозволяє говорити про здатність людини правильно розуміти й оцінювати прекрасне.

Естетичний ідеал – зразок, з позиції якого людина оцінює навколишню дійсність, людей, їхні вчинки. Естетичний ідеал

відображає найвищу мету, до досягнення якої прагне людина. Одночасно естетичний ідеал є головним критерієм, за яким оцінюється навколишня дійсність, особистість людини, її поведінка, вчинки.

Естетична діяльність – це прагнення показати, відобразити, зберегти те, що подобається, помножити красу, передати її іншим (намалювати, описати у віршах, скласти казку тощо). З'являється в разі, коли предмет не залишає людину байдужою, її емоційне ставлення переходить в активно-дієве. Створені за законами краси предмети є важливим показником того, якого рівня досягла людина у своєму естетичному розвитку, естетичній культурі.

Тому естетична діяльність – важливий компонент змісту естетичної культури особистості. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

Кожен сподівається побачити результат своєї праці гармонійним, пропорційним, привабливим, який прикрашає побут, працю, оселю, зовнішність особистості, піднімає її настрій, самопочуття. Тому можна виокремити *мету естетичної діяльності* – це перетворення дійсності за законами краси, тобто за законами ритму, симетрії, пропорції, гармонії тощо. Це пов'язує естетичну діяльність з діяльністю творчою, позначається на розвитку чуттєвої сфери, образного мислення; на здатності до емоційного реагування, що співвідносні з культурою почуттів; на здатності до тонкого, чутливого спілкування з іншими людьми, до відображення дійсності, яка формується на підставі творчого уявлення, що має естетичну природу.

Особистісне ставлення до дійсності в результаті естетичної діяльності збагачується та вдосконалюється завдяки розвинутому творчому уявленню та іншим навичкам і вмінням, які мають естетичну природу. Серед них: відчуття форми, вміння мислити за аналогією та асоціацією, образне мислення, інтуїція, а також уміння організувати свою працю так, щоб вона приносила насолоду, тощо [10, с. 202–205].

Зробивши аналіз сучасних освітніх програм підготовки фахівця, ми дійшли висновку, що в них є відбиток застосування технології особистісно орієнтованого навчання, а саме:

– індивідуальний підхід;

- індивідуальні творчі завдання;
- застосування мультимедійних засобів навчання;
- художньо-естетичні вправи.

Технологія особистісно орієнтованого навчання базована на принципі індивідуального підходу, за якого враховуються індивідуальні особливості кожного учня / студента, що дозволяє сприяти розвитку його особистості [2, с. 126].

Визначаючи мету й завдання особистісно орієнтованого навчання, зазначимо, що це процес психолого-педагогічної допомоги здобувачу освіти в становленні його «суб'єктності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самовизначення» [11].

Здійснення особистісно орієнтованого підходу неможливе без вивчення особистості учня / студента. «Особистісно орієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети», – вважає І. Бех [2, с. 29].

Особистісно орієнтоване заняття, що реалізовується з урахуванням його цінностей, педагогічних цілей, відрізняється від традиційного. Усі представлені нами вище педагогічні концепції мають на меті розвиток нової інтелектуально-розвиненої, емоційно-розкріпаченої, самостійної та самодостатньої особистості. Саме це є головною метою особистісно орієнтованого навчання та відрізняє його від традиційного підходу до навчального процесу як у загальноосвітній, так і у вищій професійній школі.

Отже, особистісно орієнтоване навчання надає кожному здобувачеві освіти змогу засвоїти зміст навчального матеріалу на різних рівнях (але не нижче базового) залежно від інтелектуальних здібностей та індивідуальних переваг.

Засобами розвитку інтелектуальних здібностей учня / студента в особистісно орієнтованому навчанні є прагнення до розвитку особистості, надання творчої свободи. Процес реалізації особистісно орієнтованого навчання надає кожному можливість проявити себе в пізнанні, навчальній діяльності і поведінці, спираючись на суб'єктивний досвід, здібності, інтереси, ціннісні орієнтири. Для формування особистісної унікальності учня / студента, необхідно дати йому віру в себе, свої здібності. Дитину в школі мають оточувати любов, ласка,

пошана й мудрість з боку насамперед вчителя. Саме ця концептуальна ідея має перебувати в основі підготовки майбутніх учителів.

Отже, сучасна епоха потребує перегляду теоретичних положень освіти, зокрема таких, в основу яких покладено концепцію особистісно орієнтованого навчання та розкриття сутності педагогічних умов використання технологій такого навчання.

Означена проблема спрямована на вдосконалення змісту освіти всіх рівнів, передусім вдосконалення технологій особистісно орієнтованого навчання у процесі естетичної діяльності учнів середніх класів на уроках музики. Майбутній учитель має засвоїти в процесі своєї професійної підготовки головні ідеї, принципи та зміст особистісно орієнтованих технологій та навчитися їх послідовно впроваджувати у своїй професійній діяльності. Значний та, без перебільшення, потужний потенціал мають мистецькі дисципліни, здатні, спираючись на закони естетичного сприйняття дійсності, спрямувати діяльність педагога на формування індивідуальних рис та якостей учнів.

Список використаних джерел

1. Безпалько В. Слагаемые педагогической технологии. М.: Просвещение, 1989. 192 с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. К.: ІЗІН, 1998. 204 с.
3. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное обучение: опыт разработки парадигмы. Ростов-на-Дону, 1997. С. 126.
4. Бордовская Н, Реан А. Педагогіка: [учебник для вузов]. СПб.: Питер, 2000. 304 с.
5. Личностно-ориентированное обучение: теории и технологии: учебное пособие / ред. Н.Н. Никитиной. Ульяновск: ИПК ПРО, 1998. 104 с.
6. Масол Л.М. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити. *Початкова школа*. 2001. № 5. С. 38–40.
7. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Белкіна Е.В. Методика навчання мистецтва у початковій школі: [посібник для вчителів]. Х.: Ранок, 2006. 256 с.
8. Немов Р.С. Психология: [учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений]: В 3 кн. [4-е изд.]. М.: ВЛАДОС, 2005. Кн. 1: Общие основы психологии. 688 с.
9. Огороднов Д.Є. Музичне співацьке виховання дітей в загальноосвітній школі. Київ: Музична Україна, 1988. 164 с.

10. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології: [навчально-методичний посібник] / за заг. ред. О.М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 255 с.
11. Педагогическая психология: [учеб. для студ. высш. учеб.заведений] / ред. Н.В. Ключевой. М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. 400 с.
12. Педагогічна творчість і майстерність: [хрестоматія] / [укл. Н.В. Гузій]. К.: ІЗМН, 2000. 168 с.
13. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи. К., 2000. 210 с.
14. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.метод. посіб.]. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
15. Словарь. URL: <http://www.slovnuk.net/>
16. Словарь. URL: <http://www.ukrlit.vn.ua>
17. Словарь Даля. URL: <http://vidahl.agava.ru>
18. Фіцула М.М. Педагогіка: [навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти]. [3-тє вид., перероб. і доп.]. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 232 с.
19. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика – теория и технология развития одаренности учащихся. *ТЕХНООБРАЗ 2007: Технологии непрерывного педагогического образования и творческого саморазвития личности одаренных учеников и студентов: тезисы докладов VI Междунар. науч. конф.* Гродно: ГРГУ, 2007. С. 49–54.
20. Чалдини Р., Кенрік Д., Нейберг З. Социальная психология: Пойми других, чтобы понять себя! (Серия «Главный учебник»). СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. 256 с.
21. Якиманская И.З. Технология личностно-ориентированного образования. М.: Сентябрь, 2000. 116 с.
22. Pavlyk O., Bilokonna N., Lysevych O. Modernization of the professional training of a future teacher of a modern primary school. *Innovative scientific researches: European development trends and regional aspect.* Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 252–273.